

KRIGSAARENES LØNPOLITIK

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 30. November 1920

Af

Johs. Dalhoff.

En af de sidste Dage i Juli 1914 blev der ført en Forhandling mellem Dansk Dampskibsrederiforening og Sømændenes Forbund i Anledning af en Strejke, der var iværksat overfor en vis Gruppe af Foreningens Medlemmer; Striden drejede sig i sin Realitet nærmest om, hvorvidt Sømændene hos vedkommende Rederier skulde have 70 eller 75 Kr. i maanedlig Hyre. Forhandlingerne blev ført i Foreningens Lokaler ude i Amaliegade; de, der var til Stede, saa først Flagstængerne blive rejst ude i Gaden til Ære for Præsident Poincaré, der skulde komme. Men Dagen gik og Forhandlingerne afsluttedes, uden at der kom Flag paa de Flagstænger, for det forlød, at Præsidenten var sejlet lige hjem. Konflikten med Sømændene blev først bragt ud af Verden en 14 Dages Tid efter, altsaa da Krigen var i fuld Gang; Hyren blev da ikke blot 75 Kr., men der kom et Krigstillæg til paa 70 Kr. Nu er, efter den sidste Overenskomst mellem Sømænd

og Redere, den maanedlige Hyre for Matroserne ca. 325 Kr. Jeg nævner dette Tilfælde som karakteristisk for, hvilke Beløb der kunde spille en Rolle i Lønforhandlinger i 1914, og hvor langt man under Krigen er kommet bort fra dem. Dengang kunde der endnu føres lange Forhandlinger om, hvorledes en Øre skulde deles mellem Parterne; fra senere Forhandlinger husker jeg den Vending blive brugt, „at en halv Øre gider jo ikke en Gang en Graaspurv vende sig om efter“.

Den stærkest og dybest virkende Aarsag til disse Aars stadige Uro i alle Lønningsforhold har været den voldsomme og uafbrudte Nedgang i Pengenes Købeevne, som begyndte straks i August 1914 og siden desværre stadig har fortsat sig. Aldrig før har man vel oplevet det, som man nu har oplevet hele Verden over, at man i Løbet af nogle faa Aar skulde flyttes over fra et Prisniveau til et andet, der ligger to-tre Gange saa højt, eller som i nogle af de Lande, der var med i Krigen, er fuldkommen inkommensurabelt med det tidligere Prisniveau. Naar man tillige tager i Betragtning de stærke Svingninger, der har været i Efterspørgslen efter Arbejdskraft i disse Aar, snart med Perioder af Forsigtighed og Stilstand, snart med Døren aaben for hvemsomhelst, der blot meldte sig, og snart med stort Forbrug af Arbejdskraft i én Branche, snart i helt andre, og endelig tænker paa den almindelige sociale Uro i Aarene omkring Krigens Afslutning, der maaske nok her i Landet kun har været et svagt Genskær af Begivenhederne i andre Lande, men dog har været stærk nok til at vække nye sociale Forestillinger og bringe Uro i mange Gemytter — alt dette taget i Betragtning er der jo ingen, der kan undres

over, at Kravene om Lønforhøjelser har lydt hyppigere og stærkere end nogen Sinde før, at disse Aar paa Lønbevægelsens Omraade har været i en fortsat Uro i en Grad, som man vel aldrig før har oplevet det.

Det er et Tilbageblik over denne Lønbevægelse, jeg skulde søge at give, som en Indledning til Aftenens Diskussion. Jeg vil ganske holde mig til Forholdene her i Landet og begynde med at tale om Lønforholdene paa det almindelige private Arbejdsmarked.

Ved Krigens Udbrud var der varslet Lockout overfor Arbejderne i Jærnindustrien og hos Entreprenørerne i Anledning af nogle Smaakonflikter, som det ikke havde været muligt at faa gjort Ende paa. Men paa et Møde d. 31. Juli, til hvilket Forligsmanden havde indkaldt Parterne, lykkedes det at faa Konflikterne ordnet og Lockouten aflyst. Det store Uvejr, som man saa nærme sig, og alle de Rygter og Forlyden-der, som netop de Dage var opfyldt af, lagde et stærkt Tryk paa dem, der førte disse Forhandlinger. En stor Arbejdskamp herhjemme maatte, som Forholdene nu laa, absolut undgaas.

Dette stærke Tryk, denne Frygt for, hvad vi mulig gik i Møde, som Begivenhederne derude i saa høj Grad fremkaldte hos alle herhjemme i Krigens første Tid, bragte en forsonlig Stemning med sig og virkede ligesom til at holde al indre Strid nede, som sikkert ellers vilde være opstaaet. Man maa erindre, at Prisen paa mange Fødevarer pludselig steg stærkt, og at Arbejdsløsheden med engang steg til det tredobbelte. Der kunde saaledes have været Anledning nok til Uro, men Industriens øjeblikkelige Vanskeligheder og ganske usikre Fremtid maatte alle erkende.

Det virkede sikkert stærkt beroligende, at der baade fra Industriraadet og Arbejdsgiverforeningen lød en Opfordring til deres Medlemmer om, at „holde det størst mulige Antal Arbejdere og Funktionærer længst mulig beskæftiget, selv om dette kun kan gennemføres med Ofre fra Virksomhedernes Side“. Hvor Indskrænkninger var nødvendige, enedes man om at iværksætte dem saa hensynsfuldt som muligt, f. Eks. saaledes at man holdt Driften i Gang med indskrænket Arbejdstid. Man enedes ogsaa med Arbejdernes Organisationer om, at de Overenskomster, der efterhaanden løb ud, ikke skulde opsiges men forlænges uændrede, og saaledes blev baade de sidste Maaneder af 1914 og det meste af Aaret 1915, selv om der af og til samlede sig en Del Konfliktstof, en Stilstandsperiode paa Arbejdsmarkedet, en Stilhed før al Stormen i de følgende Aar.

En væsenlig Aarsag til denne Stilstand var iøvrigt ogsaa det Krigen uvedkommende Moment, at man i de nærmest foregaaende Aar, siden 1911 eller saa særlig fra Arbejdsgiverforeningens Side havde stræbt efter at gøre Overenskomstperioderne længere end hidtil, saaledes at 5 Aar skulde være Reglen, og at samle dem til Udløb paa omtrent samme Tid, første Gang i 1916. Derfor var der saa forholdsvis faa Overenskomster, der udløb i 1915, men saa mange flere at opsige til 1916.

Det drejede sig om over 600 Overenskomster, der nu blev opsagte fra den ene eller fra den anden Side, og man gik saaledes en meget kritisk Periode i Møde. I Oktober 1915 begyndte Hovedorganisationerne at indlede Forhandlinger med hinanden om

den principielle Stilling til Situationen, men uden at blive enige. Fra Arbejdsgiverforeningens Side vilde man lade Overenskomsterne forlænge foreløbig til Februar 1917 mod at yde en Dyrtidshjælp, men fra de samvirkende Fagforbunds Side ønskede man, at der indenfor Fagene paa almindelig Vis forhandlede om nye Overenskomster, uden at der fra Hovedorganisationerne gaves generelle Paalæg om de nye Overenskomsters Indhold. Princippet om de lange Overenskomster — 5 Aars Overenskomster — tænkte man naturligvis ikke mere paa, og det har jo siden været ganske forladt. Arbejdsgivernes Standpunkt var dikteret, sikkert mere af Hensyn til, hvad Ulykker Fremtiden saa let kunde bringe, og til Modstanden, der maatte ventes fra den anden Side, imod senere at gaa med til en Lønnedsættelse, end til hvad Industrien under de øjeblikkelige Forhold kunde paatage sig af Lønforhøjelser. Derfor skulde disse have en midlertidig Karakter. Industriens Konjunkturer var i Løbet af 1915 bleven helt gode. Beskæftigelsesgraden var vistnok i næsten alle Industrier stigende, og de Priser, der kunde opnaas for Varerne, svarede sig vistnok godt nok, trods stigende Priser paa Raa- og Hjælpestoffer og trods de Vanskeligheder, der i nogen Grad frembød sig med at faa, hvad der skulde bruges.

Fra de samvirkende Fagforbund og fra Arbejderorganisationerne i det hele maatte man se saadan paa Forholdene, at nu nærmede man sig det Aar, som Arbejderne gennem en Aarrække havde set hen til som Overenskomstfornyelsernes Aar, og de mange Ønsker, der var fremme ikke blot om Lønforhøjelser men ogsaa om andre Ændringer i de gældende Over-

enskomster, kunde nu ikke længer holdes tilbage. Dyrtiden havde allerede trykket Lønningernes reelle Værdi, og Industrien var i det store og hele ude over Vanskelighederne fra det første Krigsaar. Om Lønforhøjelserne skulde kaldes Dyrtidstillæg eller ej, var derimod af underordnet Betydning.

Der kom under disse Forhold ingen generel Overenskomst i Stand mellem Hovedorganisationerne, men sidst paa Aaret lykkedes det at faa Overenskomster i Stand i visse store Fag, særlig Jern-, Cigar- og Skotøjsindustrien. I Jernindustrien forhøjedes Time-lønningerne med 3, 2 og 1 Øre, eftersom de var paa under 40 Øre, paa 41 til 45 eller over 45 Øre. Disse 3, 2 og 1 Øre kom til at spille en Rolle ogsaa i andre Fag, men blev dog kun for saa vidt karakteristiske for Lønbevægelsen i den følgende Tid, som man gerne gav de laveste Lønninger det største Tillæg. Det viste sig desværre snart, at det kun var forholdsvis faa Fag, i hvilke det lykkedes hurtigt og fredeligt at naa frem til nye Overenskomster. I de fleste Fag trak Forhandlingerne ud, Strejkevarsler begyndte at strømme ind og besvaredes flere Gange med Lockout-varsler, en Del Strejker kom ogsaa til Udbrud, hvoraf dog kun enkelte var af større Omfang eller Varighed. Forhandlingerne baade i Fagene, i Hovedorganisationerne og hos Forligsmanden kom snart til at foregaa under Højtryk. Gennem den ene „store Situation“ efter den anden arbejdede man sig frem gennem det uhyre Stof, og hen i Maj Maaned kunde man sige, at det værste var overstaaet. Jeg kan maaske have Lov at tilføje, at i disse Maaneder, fra Februar til hen i Maj, blev der alene hos Forligsmanden holdt omkring 50

Møder, der tilsammen strakte sig over 500 Timer, heri ikke medregnet Konferencer og Underhaandsforhandlinger af forskellig Slags. Men dette naar næppe engang op paa Siden af, hvad Hovedorganisationernes ledende Mænd var udsatte for.

I de nye Overenskomster var Lønforhøjelserne dels fastsatte som ugenlige Forhøjelser af Timelønnen osv., dels som Dyrtdstillæg af mer eller mindre kunstfærdige Former, der skulde karakterisere Tillægene som ekstraordinære. Man kan vistnok alt i alt ansætte Forhøjelsen til ca. 20 %, men de modsvarede ikke fuldt ud Dyrtiden. Allerede i Februar 1916 beregnedes Priseniveauet at ligge 24 % over Niveauet i Juli 1914, og i Juli 1916 var Procenten 36, i Februar 1917 46. Prisstigningen var saaledes forud for Lønstigningen. Jeg vil antage, at havde man dengang kunnet se et Par Aar frem i Tiden, havde Arbejderne ikke nøjedes med det Løntillæg, de fik, og Arbejdsgiverne ikke været uvillige til at gaa noget højere op. Det havde sikkert været den heldigste Lønpolitik paa det daværende Tidspunkt, men alle troede jo, at Prisstigningen snart maatte kulminere. En Arbejder med en Timeløn paa 50 Øre i 1914 skulde i 1916 have haft ca. 68 Øre, men fik kun ca. 60 Øre, og gik derved reelt tilbage i Løn paa et Tidspunkt, da Samfundets hele Indtægt var stærkt stigende.

Overenskomsterne af 1916 var som oftest sluttede paa to Aar eller paa et Aar, saaledes at de mod en Forhøjelse kunde forlænges for et Aar til, og 1917 skulde herefter forløbe i Ro og Uforstyrrethed. Det skete dog i stort Omfang, at Overenskomsternes Lønninger ikke kunde overholdes. Industrien var, navnlig

først paa Aaret, inden den skærpede Undervandskrig begyndte, fuldt optaget. I de fleste Fag var der nærmest Mangel paa Arbejdskraft — denne Mangel hidrørte jo for en Del fra Sikringsstyrkens Opretholdelse — og den stærke Efterspørgsel efter Arbejdskraft i Forbindelse med den stadig stigende Dyrtid bevirkede, at Lønningerne steg uofficielt, d. v. s. uden egentlige Overenskomster, men ved Aftaler paa de forskellige Arbejdspladser. Arbejdsgiverforeningen erkendte og modsatte sig ikke, at der blev ydet Dyrtidstillæg, men krævede af sine Medlemmer, at Tillægene fik en saadan Skikkelse, at de saa at sige ikke gik op i Lønningerne. Det kunde ikke være andet end, at denne Form for Lønforhøjelse gav Anledning til megen spredt Uro; der var allerede i dette Aar mange Smaastrejker, omfattende en enkelt Virksomhed eller Branche.

Hen i Aaret 1917, da man begyndte at nærme sig det store Opgør, da alle Overenskomsterne af 1916 vilde være at forny, kom Hovedorganisationerne i Forhandling med hinanden. Arbejdsgiverforeningen stillede et Forslag, som de Samvirkende i alt væsentligt tiltraadte; Forslaget præciseredes nærmere i et Par Skrivelser — et Par Fredsdokumenter af overordentlig stor Betydning og vel værd at mindes. Grundlaget for Overenskomsten, der blev truffet i Oktober Maaned, var, at de paagældende Overenskomster skulde fornyes i et Aar imod et ekstra Dyrtidstillæg, om hvis Størrelse der vilde være at forhandle i hvert enkelt Tilfælde. Tillægene skulde, for saa vidt Forhandlingerne tilendebragtes i Løbet af Oktober, regnes fra 1. November, selv om Overenskomsten først udløb senere. Endelig skulde der, hvis Dyrtidsprocenten for Juli Maaned

viste en væsentlig Stigning, til den Tid kunne optages en Forhandling om yderligere Tillæg. Man gjorde altsaa her et Skridt henimod en automatisk Regulering af Lønnen efter Priserne. Paa dette Grundlag lykkedes det forholdsvis hurtigt at komme til en Ordning i ikke saa faa Fag. Men adskillige stod endnu tilbage, da man gik ind i 1918. Det var jo nu saadan, at Guldalderen var forbi for mange Industrier, idet stadig flere kom til at lide under Mangel paa Raastoffer. Arbejdsløsheden var i stærk Tiltagen i de sidste Maaneder af 1917, og dette, at Forholdene tegnede saa daarligt for mange Industrier, gjorde det naturligvis betænkeligt at imødekomme Arbejderne, hvem paa den anden Side Prisstigningen stadig forfulgte. En anden Vanskelighed laa deri, at der ikke var givet nogen Norm for, hvor store Løntillæg der skulde gives — fordi der som sagt i mange Fag var givet Tillæg i selve Overenskomstperioden, og endelig var der ligesom bragt en Usikkerhed ind med Hensyn til, hvornaar de nye Tillæg skulde begynde at løbe. Der var ligesom aabnet en Mulighed for at give Tillæg „med tilbagevirkende Kraft“, hvilket Begreb efterhaanden kom til at spille en stor Rolle i Forhandlingerne, men vistnok fra alle Sider vil blive erkendt for at være en uheldig Lønningsform. I en af de største Overenskomster, der blev afsluttet, Overenskomsten af 13. Februar 1918 mellem Jernindustrien og dens Arbejds mænd, blev der indført en ugenlig automatisk Lønregulering for August Maaned. For hver $2\frac{1}{2}$ Points, Stigningen fra Februar til August udviste, skulde Dyrtdstillægene forhøjes med 1 Øre. Først hen i Juni Maaned var man naaet igennem det store Materiale, — de københavnske Jord-

og Betonarbejdere var et af de sidste og vanskeligste Fag at faa ordnede. Saa var der kun et Par Maaneder, til Augustreguleringen skulde begynde, og endda var der adskillig Uro og adskillige spredte Arbejdsnedlæggelser, i. Eks. blandt de københavnske Murere, der havde faaet en særlig Interesse for Begrebet week-end, en Interesse, der ogsaa begyndte at brede sig til andre Fag. Det syndikalistisk ledede Samarbejde mellem de københavnske Byggefag, som senere skulde give sig kraftige Udslag, var da allerede begyndt.

Augustreguleringen i 1918 kom man let over i de Fag, hvor den skulde foregaa automatisk, Jærnindustriens Arbejds mænd o. fl. a. Men heller ikke i andre Fag medførte den større Vanskeligheder, idet det lykkedes Hovedorganisationerne at naa til en generel Aftale om, hvordan Reguleringen skulde gennemføres. Tillæget, der skulde løbe fra 5. August, blev i de fleste Fag paa 12 Øre til Mænd, 8 Øre til Kvinder og 5 Øre til Arbejds mænd under 18 Aar pr. præsteret Arbejdstime. De Uoverensstemmelser, der opstod om Overenskomstens Gennemførelse, blev afgjort ved en særlig Voldgiftsret.

Det hele Lønniveau var nu efterhaanden steget ret stærkt; gennemsnitlig var Arbejds lønnen i Oktober Kvartal 1918 dobbelt saa stor som i 1914, de 50 Øre pr. Time var nu bleven til 1 Krone, men Prisniveauet var endnu ikke steget med 100 %. Hvad der saaledes ikke var opnaaet i de gode Tider i 1916 og 1917, det lykkedes nu i 1918, nemlig at opnaa en reel Lønfremgang.

Saa stod man igen overfor en Overenskomst-Revision ved Nytaarstid 1919. De samvirkende Fag-

forbund formulerede Arbejdernes Krav derhen, at Arbejdstiden skulde nedsættes. Denne var der ikke blevet rørt ved i de Overenskomster, der var afsluttede under Krigen; men baade den store Arbejdsløshed, der nu var, og de store sociale Omvæltninger, der gik for sig ude i Europa nu ved Krigens Afslutning, maatte naturligt bringe dette gamle Punkt paa Arbejdernes Program i Forgrunden. Endvidere krævede man en egentlig Revision af Priskuranterne og ikke blot nye Dyrtidstillæg. Til de løbende Overenskomster var der efterhaanden kommet saa mange Tillæg, at det ofte var vanskeligt at holde Rede paa, hvordan Lønningerne skulde beregnes.

Forhandlingerne mellem Hovedorganisationerne blev denne Gang, i 1919, langvarige og vanskelige. Først hen i Januar naaede man til en almindelig Aftale og kunde da først begynde Forhandlingerne i Underorganisationerne. Kravene var gennemgaaende højt oppe, og der blev overalt i Fagforeningerne presset stærkt paa. Ofte var det en Opposition indenfor Foreningerne, der mer eller mindre aabenlyst tog Førerskabet. Det var saaledes meget vanskelige Forhandlinger, man gik ind til, til Trods for at det snart viste sig, at Arbejdsgiverforeningen var villig til at gøre betydelige Indrømmelser med Hensyn til Forkortelse af Arbejdstiden. Angaaende dette Punkt skal jeg kun minde om, at Aftalen i Januar gik ud paa en Nedsættelse med $\frac{1}{2}$ Time, dog at 9 Timer — om Lørdagen 8 Timer — blev Maksimum, og i Juli Maaned skulde Sagen igen tages op til Forhandling. I Februar Maaned nedsatte Regeringen imidlertid en Kommission med det Formaal at udarbejde et Forslag til Lov om

Arbejdstid. Den til Juli fastsatte Forhandling fandt, efter Opfordring fra de samvirkende Fagforbund, allerede Sted i Maj og resulterede i en Overenskomst af 17. Maj. Senest til Januar 1920 skulde den normale Arbejdstid være 8 Timer daglig, undtagen dog i Søfart, Landbrug og forskellige Fag af særlig Karakter. Nedsættelsen kunde iøvrigt finde Sted, naar der i Fagene var Enighed derom mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Denne Nedsættelse af Arbejdstiden skulde ikke have nogen Lønforhøjelse til Følge, hvad derimod Nedsættelsen i Januar havde haft.

Hurtigt og uden mange og lange Overvejelser havde Arbejderne saaledes faaet deres gamle Krav om 8 Timers Dagen opfyldt. En mere gradvis Overgang havde dog maaske været heldigere; det var jo en økonomisk Reform af vidtrækkende Betydning, der her var Tale om. For begge de to Hovedorganisationer, der sluttede Overenskomsten, var sikkert Formaalet dette, at bidrage til at skaffe rolige Arbejdsforhold, at modarbejde saa effektivt som muligt de syndikalistiske Kræfter, hvis Indflydelse nu begyndte at blive mærkbar. Ganske hensynsløst sattes Samfundets Interesser til Side for at fremme Formaal, som de paagældende vistnok selv var lige saa uklare over som andre, men som i første Omgang gik ud paa at lamme Samfundet i dets økonomiske Funktioner.

Det var derfor ikke saa mærkeligt, at Arbejdsgiverforeningen i den Resolution, hvormed Generalforsamlingen tiltraadte 8-Timers Dagen, udtalte, „at man var berettiget til at forvente, at danske Arbejdere vilde forstaa, at den saaledes viste Imødekommenhed nødvendigvis udkræver effektivt, godt og roligt Arbejde

for at opretholde Landets Konkurrencedygtighed“. De Samvirkendes Repræsentantskab udtalte i en Resolution Dagen efter bl. a., at „en væsentlig Betingelse for, at Arbejderne kunde bevare de opnaaede Fordele, var, at vor hjemlige Industri ikke fratoges Evnen til at konkurrere med Udlandet“, og Repræsentantskabet opfordrede derfor Arbejderne til at „yde deres Medvirken til, at uovervejede og ulovlige Arbejdsstandsninger søges undgaaet“.

Det kan jo ikke nægtes, at Arbejdsforholdene var meget urolige i 1919. Først og fremmest stammede Uroen fra de syndikalistiske Stormcentre i de københavnske Byggefag og Københavns Havn foruden en Del enkelte Arbejdspladser, bl. a. Københavns Flydedok. Murere, Murarbejdsmand og Tømrere i København, der staar udenfor de Samvirkende, havde sat sig for at være Pionerer for 8 Timers Dagens Indførelse, og de gjorde det ganske simpelt ved kun at arbejde 8 Timer paa de Byggepladser, hvor de ikke af en eller anden Grund helt havde nedlagt Arbejdet. Som Modtræk overfor disse Forhold blev der iværksat Lock-out i de københavnske Byggefag. Striden blev af lang Varighed; den varede i over 3 Maaneder, og endte først, da de Samvirkende havde faaet den almindelige Overenskomst af 17. Maj i Stand om 8 Timers Dagen. Denne lange Strid har sin Del af Skylden for, at Boligforholdene blev saa vanskelige her i Byen, som de er.

Ogsaa Havnearbejderne i København var komne under syndikalistisk Ledelse, og tilmed en faglig set slet Ledelse, hvorfor ogsaa de i 1919 kom ud i den ene store Strid efter den anden til Trods for de An-

strængelser, som Dansk Arbejdsmandsforbund, hvorunder de endnu dengang hørte, gjorde sig for at faa Orden i Forholdene.

Men ogsaa i mange Fag, der blev staaende under gammel og prøvet Ledelse, var der i 1919 megen Uro og mange Arbejdsnedlæggelser, om lovlige eller ulovlige er ikke saa lige til at afgøre, idet de som Regel skyldtes, at Forhandlingerne om Overenskomsternes Fornyelse i Foraaret og om Augustreguleringen senere hen paa Aaret gik trægt og besværligt og trak langt ud over den Tid, hvor man egentlig skulde have været færdig. Augustreguleringen for Dansk Arbejdsmandsforbund, som forresten formede sig som et ret betydeligt Løntillæg, var man først naaet til Enighed om sidst i Oktober; ganske vist fik Tillæget tilbagevirkende Kraft fra 15. September, men i Mellemtiden var man blevet meget utaalmodig i mange Afdelinger, hvad igen gav sig Udtryk i mange lokale Arbejdsnedlæggelser. I mange Fag hidrørte Uroen ogsaa fra syndikalistiske Mindretal eller fra den Nytilgang til Fagforeningerne af uskoledede, ligeglade Medlemmer, som de ekstraordinære Arbejdsløshedsunderstøttelser tilførte Foreningerne. Det lykkedes ikke sjældent disse Elementer ved et pludseligt Kup eller ved mindre parlamentarisk Optræden under Møderne at faa en Strejke sat i Gang. Bryggerstrejken i København og Bagerstrejken i København er enkelte Eksempler herpaa. Overfor den Slags Strejker er det naturligvis yderst vanskeligt for Hovedorganisationerne at tage Affære; ingen af dem kan være interesserede i, at Strejker paa et saadant Grundlag honoreres med Løntillæg eller andre Forbedringer i de bestaaende Overenskomster, og for

Forligsmanden er der naturligvis slet intet at gøre i Konflikter af den Art. Forligsmanden fik nu endda nok at gøre i 1919; den ene store Konflikt efter den anden baade i Foraars- og Efteraarskampagnen fandt først sin Afslutning hos ham.

For endelig at tilføje nogle Ord om 1920, det Aar vi endnu er i, saa indleedes Forhandlingerne med en Skrivelse fra Arbejdsgiverforeningen i December Maaned 1919 om, at man var villig til at forlænge de nu udløbende Overenskomster paa 1 Aar, men man vilde ikke gøre Forandringer i dem. Man motiverede dette med, at Arbejdslønnen nu var saa høj, at man for Industriens Fremtids Skyld ikke turde gaa højere. Den sidste Lønstatistik for 1919 viste, at den gennemsnitlige Arbejds løn for faglærte og ufaglærte Mænd og Kvinder under ét, der i 1914 var 50 Øre, nu var 177 Øre pr. Time; selv om man tager Hensyn til, at 1 Kr. var = ca. 42 Øre i 1914, og at Arbejdstiden var nedsat fra 9½ til 8 Timer, hvorved Dagsfortjenesten jo ikke steg i samme Forhold som Timefortjenesten, bliver der dog tilbage en reel Lønfremgang, der kan udtrykkes saaledes, at til en Dagløn paa 5 Kr. før Krigen svarede nu ca. 6 Kr. Den reelle Lønstigning var 20 à 25 %, set fra Arbejderens Synspunkt, men fra Arbejdsgivernes Synspunkt var hver Times Arbejde blevet 48 % dyrere, forudsat at Arbejdsintensiteten var den samme.

Hvorledes det gik i 1920 behøver jeg vistnok kun ganske kort at skitsere. Fra Arbejdsgivernes Side gik Aktionsplanen ud paa nu at sætte sig kraftigt til Nødværge mod yderligere Lønforhøjelser, selv om det skulde føre til Kamp. For Arbejderne gjaldt det at hævde den reelle Fremgang i Løn, hvis Priserne skulde

blive ved at stige; der ønskedes Forhandling indenfor de enkelte Fag paa sædvanlig Maade, idet der kunde være mange Punkter, som burde ændres i Overenskomsterne, selv om man ikke tilsigtede en almindelig Lønrevision. Forhandlingerne kom under denne principielle Uenighed om, hvad der skulde ske, til at staa i Stampe; Strejkerne, der var udbrudt i Telefon- og Slagterifaget, varslede ogsaa efter hele deres Forløb, at der forestod en Kampens Tid. Den 19. Marts udstedte Arbejdsgiverforeningen 1. Varsel om en almindelig Lockout, den 27. Marts 2. Varsel, og Lockouten skulde være traadt i Kraft den 9. April. Men store indrepolitiske Begivenheder indtraadte i Mellemtiden og medvirkede til det Forlig, der sluttedes hos Forligsmanden i Paaskedagene den 4. og 5. April.

Hovedpunkterne i dette Forlig gik ud paa, at der kunde optages Forhandling under de sædvanlige Former om Ændring af forældede Bestemmelser og om særlig lave Lønninger. Der skulde finde en August-regulering Sted efter en forud fastsat Beregningsmaade. Lockouten og Strejkerne skulde aflyses og ingen Lockout eller Strejke maatte iværksættes, saalænge Overenskomstforhandlingerne fandt Sted.

Samme Overenskomst blev nu truffet ogsaa med Organisationerne udenfor de Samvirkende -- dog ikke med alle, idet Søfolk og Havnearbejdere nægtede at gaa med (foruden nogle Smaagrupper af Arbejdere). Ellers faldt der efterhaanden, det vil sige i Løbet af et Par Uger, Ro over Sindene. Generalstrejkens Efterdønninger lagde sig, og Forhandlingerne kom i Gang om de forældede Punkter og de særlig lave Lønninger, hvis Antal det aabenbart var vanskeligt at finde de

rette Grænser for. Men Fag efter Fag kom dog i Orden.

For Dansk Arbejdsmandsforbund med dets 100'er af Afdelinger og forskellige Overenskomster gjaldt det om gennem en samlet Aktion at naa en generel Ordning. Under Forhandlingerne i de enkelte Afdelinger naaede man ikke frem, og Forbundet varslede derfor stor Strejke til 29. Maj. Men Dagen før kom der en Overenskomst i Stand hos Forligsmanden, en Overenskomst, der for Flertallet af Arbejds mænd forhøjede Timelønnen med 10 Øre.

Sømændene og Havnearbejderne opretholdt deres Standpunkt, ikke at ville underkaste sig Paaskeforliget og fortsatte deres for Samfundsøkonomien saa overordentlig skadelige Strejke i over 10 Uger. Men Tiden var nu ikke længere til den Slags Strejker paa Trods af Samfundets almindelige Interesser. Disse Strejker fandt saa godt som ingen hverken moralsk eller økonomisk Støtte hos andre danske Arbejdere, og derfor blev det muligt for „Samfundshjælpen“, dygtigt ledet som denne Organisation var og med kraftig Tilslutning fra store Kredse af Befolkningen at tage baade Havnearbejdernes og Søfolkenes Arbejde op. Jeg ser saadan paa det, at naar „Samfundshjælpen“ ved denne Lejlighed naaede det Maal, den havde sat sig, skyldtes det ikke alene, at denne Institution nu var bleven oprettet og blev dygtigt ledet, men ogsaa at den i den givne Situation blev mødt med Neutralitet fra det store Flertal af organiserede Arbejders Side. Man kan ikke paa Forhaand gaa ud fra, at „Samfundshjælpen“ i enhver anden Situation vil have samme Succes som i Foraaret 1920. Lad mig tilføje, at Augustreguleringen

for dette Aar, der gav Arbejderne et Tillæg af 13 Øre pr. Time, regnet fra 1. August, blev gennemført uden nogen Art af Strid mellem Parterne.

Vil man søge at samle Indtrykket af disse Aars Lønforhandlinger og Lønkamp paa det almindelige Arbejdsmarked, er det vel især de hurtigt skiftende Situationer, der falder i Øjnene, det midlertidige, der kom til at ligge over enhver Ordning og Aftale, der blev truffet. Mange Arbejdsstandsninger, af stort eller lille Omfang, af lang eller kort Varighed, har der jo ogsaa været, hvis man tæller dem op for det sidste Femaar og sammenligner med et hvilket som helst andet Femaar. En saadan Sammenligning er dog næppe berettiget; thi i intet andet Femaar har jo det hele Overenskomstmateriale saaledes skullet fornyes og revideres aarligt eller flere Gange aarligt som i disse sidste Aar, og langt de fleste Arbejdsstandsninger har jo staaet i Forbindelse med Overenskomsternes Udløb og Fornyelse. Snarere skulde man sammenligne Forholdene her i disse Aar med Forholdene i de samme Aar i andre krigsførende eller neutrale Lande; en saadan Sammenstilling vil sikkert stille Danmark paa en meget gunstig Plads. Det Billede af stadig Uro, der uvilkaarlig danner sig, hidrører navnlig fra det enkelte Aar fra Foraaret 1919 til Foraaret 1920, da Syndikalismen var begyndt at gribe om sig. Ellers forekommer det mig, at vi er slupne forholdsvis godt gennem disse vanskelige Aar. Aarsagen hertil, mener jeg, maa først og fremmest søges i, at baade Arbejdsgivere og Arbejdere er saa vel organiserede, som de er her til Lands. Æren for, at vi er kommen saa godt igennem mangen en vanskelig Situation, tilkommer først og

fremmest Ledelsen af de store Organisationer, som Gang paa Gang har vist, at de ikke blot forstod at varetage deres Parts Interesser, men ogsaa kunde tage samfundsmæssige Hensyn. Uden de store Organisationers almene Overblik og kraftige Ledelse havde vi Gang paa Gang været ude i det rene Kaos. Nu er det kun i forholdsvis faa men saa meget mere bemærkede Tilfælde lykkedes dem, der vilde Uroen, at trænge de besindige Ledere til Side.

Organisationerne har under Krigen haft en mægtig Tilgang. Arbejdsgiverforeningen er steget i Medlemstal fra godt 8 000 til godt 18 000 Medlemmer, der beskæftiger henved 200 000 Arbejdere. Organisationerne under de Samvirkende talte i 1914 120 000 Medlemmer, Organisationer udenfor de Samvirkende ca. 40 000 Medlemmer, men nu er Tallene 270 000 i de Samvirkende og 60 000 udenfor. De særlige Arbejdsløshedsunderstøttelser har vel gjort en Del til at skaffe Fagforeningerne nye Medlemmer, men det er dog væsenligt selve Organisations-Ideen, der har bredt sig stærkt, f. Eks. til Landarbejdere og Handels- og Kontormedhjælpere, der nu i udstrakt Grad arbejder efter kollektive Løn-aftaler. Ogsaa Arbejdsgivere i Landbrug og Handel kommer nu i stort Tal ind i Arbejdsgiverforeningen.

Om selve Lønniveauet efter sidste Regulering skal jeg oplyse, at for Industriens Arbejdere er Gennemsnittet af Timefortjenesten nu ca. 2 Kr. Med samme Beregning som før er de 5 Kr.s Dagløn for 1914 nu bleven til ca. 6 Kr.

For Landarbejdere, Tyende, Handels- og Kontorarbejdere, Søfolk og andre særlige Grupper af Arbejdere eller Funktionærer foreligger der ikke Materiale til at

beregne et samlet Udtryk for Lønstigningen. Jeg kan oplyse, at en Landarbejder, d. v. s. en mandlig Daglejer paa egen Kost i 1915 efter Lønstatistiken havde en Aarsløn paa ca. 830 Kr., hvis han havde Arbejde hele Aaret rundt. Efter de nugældende overenskomstmæssige Lønninger skulde Aarslønnen være ca. 2 400 Kr., eller reduceret til Pengenes daværende Værdi ca. 900—1 000 Kr.; Stigningen skulde altsaa være 10 à 20 pCt. For den største Gruppe af Landarbejdere, nemlig Tjenestekarle og Tjenestepiger, foreligger der ingen Lønstatistik siden 1918, og Overenskomsterne fastsætter kun Minimallønninger.

For Handels- og Kontormedhjælpere foreligger en Lønstatistik for 1913, der f. Eks. for Ekspedienter i større Manufakturforretninger i København viser en Aarsløn paa 15—1 600 Kr. Jeg vil antage, at efter de sidste Overenskomster svarer hertil nu omtrent 3 600—4 000 Kr., (225—420 Kr. pr. Maaned i 1. til 7. Aar).

For Sømænd og Fyrbødere var den almindelige Hyre før Krigen 70 à 75 Kr., nu omkring 325 Kr., men hertil kommer jo Kosten om Bord. Stigningen bliver forholdsvis ret stor, men disse Lønninger var jo smaa før Krigen.

Iøvrigt at komme ind paa Lønningsforholdene for enkelte Fag eller enkelte Grupper af Arbejdere eller Funktionærer vilde sikkert føre al for vidt. Derimod vilde jeg gerne tilføje nogle Bemærkninger om, hvorledes det er gaaet den anden store Gruppe af lønnede Personer, Statens Tjenestemænd i hine Aar; hermed er saa ogsaa omtalt, hvorledes det er gaaet Folk i Kommunernes Tjeneste eller i Tjeneste hos mange

offentlige eller private Institutioner, der lader Statslønningerne være vejledende eller afgørende for sig.

De første Par Aar efter Krigens Udbrud kommer man hurtigt igennem, for der skete ingenting andet end, at alle disse fastlønnede Folk snart fik Dyrtidens Tryk stærkt at føle. Statens Tjenestemænd havde gaaet og ventet paa en Lønningsreform, og det maatte erkendes, at de gældende Love, der gennemgaaende var fra 1908, enkelte nyere, enkelte langt ældre, nu ikke længere svarede til Forholdene. Men da kom Krigen, og dens Udbrud gjorde det brat af med Tjenestemændenes Forhaabninger. Den Usikkerhed, der indtraadte i alle Forhold, og de mange Krav, der til andre Formaaes Opfyldelse stilledes til Statskassen, maatte nødvendigvis bevirke, at denne Sag trængtes i Baggrunden. Først i August 1915, et Aar efter Krigens Udbrud, vedtoges en Lov om Dyrtidshjælp til de lavestlønnede Personer i Statens Tjeneste, som ansøgte derom. Der var Tale om en 50—100 Kr. pro persona en Gang for alle. Men under den stigende Dyrtid og navnlig da de almindelige Arbejdslønninger forhøjedes i Foraaret 1916, maatte Staten i nogen Grad imødekomme Tjenestemændens Krav og kom saa ind paa den Række midlertidige Foranstaltninger, som forskellige Love af 1916 og følgende Aar gav Hjemmel til. Det var meget beskedne Beløb til den enkelte, der her var Tale om, men tilsammenlagt blev de dog paa Statsregnskaberne til anselige Summer, i de tre Finansaar 19^{16/17}—19^{18/19}: 18, 30 og 41 Mill. Kr. Jeg vil antage, ligesom jeg antog det for de private Lønningers Vedkommende, at havde man kunnet forudse, at Dyrtiden ikke var en forbigaaende Situation, vilde man dengang

have strakt sig videre for at holde Lønningerne oppe i reel Værdi. Nu kom Embedsstanden i økonomisk Henseende langt tilbage for dem, den hidtil havde været ligestillet med, og Bestillingsmændenes store Klasser kom i en økonomisk Situation, der for mange blev en ren Nødstilstand. For de tre Aar 1915—17 fik en Tjenestemand, hvis Løn var 2 000 Kr., naar han var gift og havde et Par Børn, ved Hjælp af Dyrtidstillægene 6 870 Kr. i Stedet for 6 000 Kr., men skulde han have haft sin Løn ubeskaaren af Pengenes Værdiforringelse, skulde han have haft ca. 8 200 Kr.; hans Deficit i de 3 Aar blev altsaa 1 300 Kr. For en Embedsmand med 4 000 Kr. i Løn blev Deficit i de 3 Aar 4 000 Kr. I 1918 og første Del af 1919 gik Staten dog betydelig videre med Løntillæg, særlig ved at kombinere Kvartalstillægene af ens Størrelse for alle Tjenestemænd med 25 % Tillæget til alle Lønninger. Dette Tillæg var jo en Modvægt mod de lige store Tillægs Udjævningsstendens, og særlig for Embedsklasserne betød det en betydelig og meget paaskønnet Imødekommenhed fra Regerings og Rigsdags Side.

Om disse Dyrtidstillæg maa det iøvrigt siges, naar man nu bagefter skal vurdere dem, at dels var de vanskelige at administrere paa en retfærdig og rimelig Maade, idet Lovbestemmelserne for dem maatte være temmelig summariske, medens det Lønningsgrundlag, de skulde anvendes paa, var uhyre sammensat og ujævnt, og dels at de oftest kom ud med forholdsvis store Beløb paa engang: Kvartalsbeløb eller Forhøjelser af allerede udbetalte Beløb, altsaa med saakaldt tilbagevirkende Kraft, hvilket jeg som allerede nævnt tror er en uheldig Betalingsmaade. Den faar Mod-

tageren, det være sig en Arbejder eller en Tjenestemand, til i Øjeblikket at føle sig mere velhavende, end han egentlig er, for saa bagefter at føle sig saa meget daarligere stillet. Det gælder naturligvis især om dem, der kun har fra Haanden til Munden.

En betydningsfuld Reform for Statens Tjenestemænd var Indførelsen af 8 Timers Arbejdsdagen.

Denne Sag udviklede sig saaledes, at der fra Statsbanerne var nedsat en Kommission angaaende Arbejdstiden. Den afgav Betænkning i Januar 1918 og foreslog en Arbejdstid paa 8—12 Timer efter Arbejdets Art og Intensitet, men 9 Timer vilde blive den almindeligst forekommende Tid. Da Fagforbundene i Efteraaret 1918 krævede 8 Timers Dagen indført, kom ogsaa forskellige Tjenestemandorganisationer frem med det samme Krav. Sagen blev saa overvejet indenfor Regeringen, og i Januar 1919 svarede Statsministeriet Organisationerne, at man vilde søge en gradvis Opfyldelse af Ønsket om en Arbejdstid for Statens Tjenestemænd paa gennemsnitlig ikke over 8 Timer, saaledes at fornøden Afvigelse paa Grund af Arbejdets Beskaffenhed og særlige Forhold kunde foretages. Hermed var 8 Timers Dagens Princip fastslaaet i Stats-tjenesten, og efterhaanden fandt der en Regulering af Arbejdstiden Sted, først vistnok i særlig Grad ved Anvendelsen af Overarbejde mod særlig Betaling, derefter ved Udvidelse af Personalet.

De forskellige midlertidige Lønningslove forsvandt med Vedtagelsen af Loven om Statens Tjenestemænd af 12. September 1919, der traadte i Kraft den 1. Oktober samme Aar, og som bekendt i alt væsentligt svarede

til en Indstilling, der blev afgivet af Lønningskommissionen af 1917.

Uden iøvrigt at fordybe mig i Tjenestemandsloven og dens 1334 Paragraffer, vil jeg om Loven i Almindelighed kun sige dette, at der ved den er tilsigtet og opnaaet en bestemtere Afgræsning af Begrebet Statens Tjenestemænd, end den man før havde. Samtidig er Delingen mellem Embedsmænd og Bestillingsmænd forsvundet; alle er nu Tjenestemænd, og for dem alle er de almindelige Vilkaar i Forholdet mellem dem og Staten i alt væsentligt de samme. Ensartede Regler har afløst de meget forskelligartede Vilkaar, som de mange enkelte Lønningslove tidligere frembød. Ogsaa Lønningssystemet blev det samme for alle, og Stillingerne klassificeredes paa ensartet Maade efter Principet: Lige Løn i lige Stillinger. Selve Lønningssystemet turde være vel bekendt for de fleste, saa jeg skal derfor kun omtale det ganske kort. For enhver Stilling er fastsat en Grundløn, og hertil er i de fleste Tilfælde knyttet et vist Antal Alderstillæg: i Begynderstillinger 3 à 4, i Mellestillinger 1 à 2, medens de højere Stillinger er uden Alderstillæg. Til enhver Grundløn med Alderstillæg er føjet et Konjunkturtillæg, der varierer med Lønnen, saaledes at det er 50 % for Lønninger paa under 1500 Kr. og er en 13—14 % for Lønninger paa omkring 10000 Kr. Dette Tillæg er dog som bekendt kun gældende indtil 1. Januar 1921; og Finansministeren har derfor forelagt Forslag til Lov om Bestemmelsernes foreløbige Forlængelse for næste Kvartal. Enhver Tjenestemand faar dernæst et Dyrtidstillæg, der varierer hvert Halvaar efter Priserne paa Livsfornødenheder og beregnes forskelligt for For-

sørgere og Ikke-Forsørgere. For første Halvaar, Lønningsloven har været i Kraft, var Dyrtidstillæget for Forsørgere 702 Kr. aarligt, dog med en Procents-Begrænsning for Lønninger under 1 800 Kr.; for næste Halvaar blev Tillæget 972 Kr., og nu er det 1 154 Kr. Ikke Forsørgere faar $\frac{2}{3}$ af, hvad Forsørgere faar; Forskellen er altsaa nu ca. 400 Kr. Tillæget gaar automatisk op eller ned i Overensstemmelse med Priserne efter de Regler, Loven foreskriver.

Endelig er der et særligt Stedstillæg til Tjenestemænd, hvis Tjenestested er i Hovedstaden — 450 Kr. — i de større Provinsbyer — 330 Kr. — i de øvrige Provinsbyer eller i forskellige Stationsbyer — 240 Kr. Ogsaa disse Bestemmelser er kun gældende dette Aar ud, men foreslaas forlængede uændrede for Januar Kvartal.

Hvad Statens Tjenestemænd iøvrigt oppebærer fra Staten er enten Vederlag for særlige med Stillingen følgende Udgifter eller i Tjenesten hafte Udgifter (hertil hører Dagpenge, Kørepenge og forskellige lignende Tillæg), eller Betaling for Arbejde udenfor den for Stillingen fastsatte Arbejdstid eller Honorar for Virksomhed udenfor Stillingens egentlige Omraade. For Naturalydelse: Bolig, Forplejning, Brændsel skal der ske Fradrag i Lønningen.

Tjenestemandslovens finansielle Virkninger — til den ene Side paa Statens, til den anden Side paa Tjenestemandenes Finanser — kan opgøres saaledes, at de 35 000 Tjenestemænd, som denne Lov ved sin Vedtagelse omfattede, oppebar i Løn eiter de gamle Lønningslove c. 62 Mill. Kr., og desuden eiter de midlertidige Love af 23. September 1918 15 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

i 25 pCt.'s Tillæg og 25 Mill. Kr. i Dyrtidstillæg, ialt 102½ Mill. Kr. Efter den nye Lov fik de samme Tjenestemænd 98 Mill. Kr. i Grundløn og Alderstillæg, 10 Mill. Kr. i Stedstillæg, 29 Mill. Kr. i Konjunkturtillæg og 21 Mill. Kr. i Dyrtidstillæg (efter de først gældende Satser; med de nugældende Satser bliver Dyrtidstillæget 35 Mill. Kr.), Lønningsudgiften altsaa ialt 172 Mill. Kr. De 35 000 Tjenestemænd oppebar altsaa før Dyrtidslovene 62 Mill. Kr., efter Dyrtidslovene af 1918 102 og oppebærer nu 172 Mill. Kr. Men omregner man disse 172 Mill. Kr. efter Pengenes reducerede Værdi paa samme Maade, som jeg før gjorde det for Arbejderlønningerne, vil det vise sig, at de 172 Mill. Kr. svarer til et Par og tres Mill. Kr. i 1914 eller netop det Beløb, som de gamle Lønningslove gav dem, alt beregnet efter det samme Antal Tjenestemænd. Omreguleringen af Lønningerne er især gaaet ud paa at hæve de lavere Lønninger, og Lønnen i de højere Stillinger er nu reelt lavere, end den var før Krigen.

Statskassens Lønningsudgifter er dog stegne med mere end de Beløb, jeg her har nævnet, idet Antallet af Tjenestemænd er steget. Medens man kunde regne med 35 000 Tjenestemænd i 1919, er der paa Finansloven for 1921—22 søgt Bevilling til Lønninger til 42 000 Tjenestemænd. Statsarbejdets Omfang udvides stadigt, Statens Omraade er blevet større, og Tjenestetiden er blevet nedsat; hvorledes hvert af disse Momenter har bidraget til Udvidelsen, er jeg ikke i Stand til at opgøre, men de medfører en Forøgelse af Statens Lønningsudgift, saaledes at Lønningerne til Statens Tjenestemænd paa Finanslovsforslaget for næste Aar er

opførte med næsten 200 Mill. Kr. Statens Lønningsudgift er endvidere stegen, som Følge af at Staten har maattet være med til at bære de stigende Udgifter til Lønninger til Folkeskolens Lærere og Folkekirkens Præster. Kort efter at Tjenestemandsløven var vedtaget, fulgte Lønningsloven for disse særlige Grupper af Tjenestemænd. Statens Andel i deres Lønninger havde hidtil været adskillig mindre, idet Udgifterne delvis bæres af Kommunerne eller af de særlige kirkelige Indtægter. Alene til Lønningerne til Folkeskolens Lærere maa Staten nu udrede over 25 Mill. Kr. og til Folkekirkens Præster ca. 2 à 3 Mill. Kr. De af Staten udredede Pensioner har maattet forøges, og de mange løse Arbejdere, Staten beskæftiger, har naturligvis faaet deres Lønninger sat op i et lignende Forhold som paa det private Arbejdsmarked. Statens samlede Udgift til Lønninger og Pensioner ligger vel alt i alt nu omkring 275 Mill. Kr.

Statens nye Lønninger fik vidtrækkende Konsekvenser for Kommunerne, for Privatbaner, for Telefonselskaber, for mange mer eller mindre officielle Institutioner og Anstalter, der tog Statens Lønningsregler i Anvendelse efter at have tilpasset dem paa sine Forhold. En Række Kommuner, med Københavns Kommune i Spidsen, mente saaledes ikke at kunne nøjes med, hvad Staten gav i Løn, men bød Staten over paa sine Lønninger. Om Kommunerne derved opnaaede nogen Fordel eller nogen særlig Tilfredshed hos sine Tjenestemænd, ved jeg ikke, men derimod ved jo enhver, at denne Forskel i Lønningerne har vakt adskillig Uro og Utilfredshed blandt Statens Tjenestemænd. En Opsynsmand, der gaar i Kongens

Have, kan jo vanskeligt forsones sig med, 'at han skal have mindre i Løn end hans Kollega i Ørstedsparken.

Der er nu en saa nær Sammenhæng mellem Statens Lønningsbestemmelser og Lønningsforholdene for mange Mennesker udenfor den egentlige Statstjeneste, at enhver Forandring, Staten foretager i sine Lønninger, uvilkaarlig kommer til at virke langt udenfor Statstjenestens Omraade, akkurat som et generelt Forlig mellem Arbejdernes og Arbejdsgivernes Hovedorganisationer faar Virkninger langt udenfor deres Medlemmers Kreds.

Der er, inden jeg slutter, et Par Sider af Lønningsforholdenes Udvikling i Almindelighed, som jeg gjerne vilde tilføje nogle Bemærkninger om.

Som det har været Prisbevægelsen, der har været den stærkeste Drivkraft til at holde Lønbevægelsen i stadig Gang, har jo ogsaa Lønningerne faaet deres særlige Præg deraf. Der oppebæres vist ikke mange Lønninger her i Landet, som ikke i større eller mindre Grad bestaar af Dyrtidstillæg, d. v. s. Lønninger, som Lønnyderne er gaaet med til at give og Lønmodtagerne har krævet at faa under Forudsætning af et vist Prisniveau, men paa begge Sider er man indforstaaet med, at gaar Prisniveauet op eller ned, maa Lønningerne til en vis Grad rette sig derefter. Disse Krigsaar har, med den voldsomme Prisbevægelse, gjort det naturligt, ja næsten nødvendigt, at finde en Løsning paa det Problem, at lade Lønningerne rette sig efter Priserne, saaledes at de engang fastsatte Lønninger i en vis Periode kan bevare deres reelle Værdi — et Problem, der jo ofte har været behandlet ogsaa før Krigen.

Problemets Løsning er naturligvis afhængigt af, at man har et Maal for Prisbevægelsen. Har man først det, kan Problemet løses paa mange forskellige Maader. Maaleren herhjemme blev det Pristal, som Statistisk Departement første Gang beregnede i Juli 1915, da det første Krigsaar var forløbet. Beregningen gik som bekendt ud paa at paavise, hvad en Familie, der før Krigen havde 2 000 Kr. i Indtægt, nu maatte have for økonomisk at være stillet ligesom før. Denne Beregning er siden blevet foretaget to Gange aarlig, og tilsvarende Beregninger har man taget op i mange forskellige Lande. Disse Pristal har her som andetsteds været Genstand for megen Kritik, og selvfølgelig kan og bør de kritiseres, men samtidig har de fundet stadig mere Anerkendelse og Anvendelse. Naturligvis kan disse Tal dog kun være Udtryk for et vist almindeligt Gennemsnit, saaledes at den enkelte individuelle Husholdnings Forhold muligvis kan afvige ret betydeligt derfra.

Forskellige Pristal, f. Eks. for Land og By, for fattige og velhavende Familier etc., mener jeg derfor man skal vogte sig for at komme ind paa; de vil kun gøre Pristallene mere omtvistede, end de ellers kan være. Pristallene maa gaa ud fra et uforandret Forbrug; det forudsættes altsaa, at de Varer osv., der regnes med, er til at faa, saaledes at der er en Pris paa dem; man nærmede sig i 1918 den Tilstand, da det sædvanlige Pristal ikke kunde beregnes, fordi Varerne begyndte at forsvinde af Forbruget. I Tyskland er man kommet over denne Side af Sagen ved at gaa ud fra et bestemt Kalorieforbrug, for saa forresten at sammensætte dette efter, hvad Tiden og Lej-

ligheden bød paa, men dette er jo en noget kunstig Fremgangsmaade, som tilmed kun kan anvendes for Forbruget af Fødevarer. Det uforandrede Forbrug forudsætter i det væsentlige uforandrede Varekvaliteter. Det er naturligvis ikke altid sikkert, at denne Forudsætning slaar til, og især var det det ikke i Blokadeaarene. Man søger paa sine Spørgeskemaer saa meget som muligt at fremholde, at Priserne fra Gang til Gang skal gælde samme Vare, men derfor kan det jo godt være, at et Par Støvlesaaler til 14 Kr. er daarligere end et Par til 4 Kr.; jeg ved ikke om en Garver eller Skomager kan bedømme det; for Statistikeren er det i al Fald meget vanskeligt. Men det kan ikke nægtes, at her er et Moment, som i visse Tilfælde kunde begrunde, at man regnede med en større Prisstigning, end den Priserne i sig selv udviser. Paa den anden Side kan fremhæves, at naar man stadig regner med et uforandret Forbrug, tager man ikke Hensyn til den Omlægning i Forbruget, som naturligvis stadig finder Sted under de skiftende Prisorhold, og hvorved Pengene kan komme til at slaa bedre til. Der vil jo dog ofte være en eller anden Vare, der for en Tid er relativt billig, og som der derfor bruges mere af end ellers. Den Slags Udveje, som en Husmoder dog heldigvis har, kan heller ikke tages i Betragtning ved Pristallets Beregning, skønt de maaske kunde holde lidt igen paa Stigningen. Men jeg vil iøvrigt efter min Erfaring antage, at ethvert paa et rationelt Grundlag beregnet Pristal vilde vise noget nær den samme Prisbevægelse, som de officielle Pristal har udvist.

I mangfoldige Lønforhandlinger har dette Pristal været vejledende for Krav og Tilbud. Det fandt saa

vidt jeg ved første Gang Anvendelse ved en mekanisk Omregulering af Lønninger, da det blev optaget i Dansk Arbejdsmandsforbunds Overenskomst i Foraaret 1918; det fik sin officielle Anerkendelse, da det — i en nærmere bestemt Form — i Tjenestemandsløven fik Plads som Regulator af Tjenestemandslønningerne, og det fik sin hidtil videstgaaende Anvendelse, da det i Henhold til Paaskeforligt i 1920 blev anvendt ved den automatiske Augustregulering, der forandrede Lønnen for næsten alle Arbejdere her i Landet. Den automatiske Regulering af Lønningerne efter Priser er dog bestandig bleven anvendt med stor Forsigtighed. Paa Arbejdsmarkedet har man ikke vovet sig længere ud, end til indenfor de etaarige Overenskomstperioder at indføre en Halvaarsregulering; saa vilde man staa frit igen. Og i Tjenestemandsløven er man ikke gaaet videre end til kun at regulere en forholdsvis lille Del af Lønnen, Dyrtidstillæget, og saaledes at Forøgelsen eller Formindskelsen af Tillæget kun svagt følger Prisbevægelsen, selv for de laveste Lønningsklasser. Dyrtidstillæget har jo kun to Satser, en for Forsørgere og en for Ikke-Forsørgere, og for de højere Lønninger er Svingningerne i Dyrtidstillæget derfor meget langt fra at kunne afparere Virkningerne af Prisbevægelsen, hvad jo føles meget trykkende, naar Priserne er i fortsat Opgang. Det er min Opfattelse, at en større Bevægelighed i Lønningerne vilde have været mere betryggende baade for Staten og for Tjenestemændene, og at et System, der ikke regulerede alle Lønninger med lige store Beløb, vilde have virket mere retfærdigt. Derfor behøvede man jo ikke at være gaaet saa vidt, som man er gaaet andre Steder. I Stockholm agter

man, efter en Kommissionsbetænkning, jeg har set, at fordoble de gamle Lønninger, ikke over en Bank men gennemsnitlig, og saa til de forhøjede Lønninger at give et Dyrtidstillæg, der beregnes med 1 % for hver 3 Point, Pristallet er over 200. Var en Løn oprindelig 2000 Kr., og er Pristallet steget fra 100 til 275, bliver Lønnen altsaa nu 4000 Kr. + 25 % eller i alt 5000 Kr. Her er altsaa en stærk Tilnærmelse til det rene „Glidende Løn-System“, hvorefter de engang fastsatte Lønninger skal bevare deres Købeevne under Pengenes Værdisvingninger, og det engang fastsatte indbyrdes Forhold mellem Lønningerne opretholdes. Efter det danske System opretholdes derimod den engang fastsatte absolutte Afstand mellem Lønningerne, og kun for de laveste Lønninger kommer Tillæggene i nogen Grad til at svare til Pengenes Værdiforandring.

Efter disse Bemærkninger om „den glidende Løn“, vil jeg gerne tilføje et Par Bemærkninger om „den lige Løn“. Hermed menes jo ikke, at alle skal have lige meget, men at det skal være Stillingen, Arbejdet, der bestemmer Lønnen, og at denne skal være upaa-virket af, hvem der er Indehaver af Stillingen eller udfører Arbejdet. Jeg vil dog indskyde, at der under Krigen utvivlsomt er foregaaet en vis Udjævning af Lønniveauet, en Udjævning, der i adskillige Tilfælde kan virke grelt, naar man ser paa den med gammel-dags Øjne, men som i det hele og store utvivlsomt har sin sociale Berettigelse. Denne Udvikling er fremskyndet deraf, at Lønningsforhøjelserne i saa stort Omfang har været ydet som Dyrtidstillæg; det har været nødvendigt stadig at give de mindste Lønninger de forholdsvis største Tillæg — ofte har det jo været

saaledes, at f. Eks. alle Arbejdere eller alle Statens Tjenestemænd har faaet et for alle paagældende absolut set lige stort Tillæg. Dette har været nødvendigt, fordi Dyrtidens Tryk virkede saa meget haardere paa de lavere end paa de højere Lønninger. For Arbejdslønningerne viser Statistikken, at for faglærte Arbejdere har Stigningen fra 1914 til nu været 264 %, for ufaglærte Arbejdere 302 %. For Tjenestemændenes Vedkommende kan jeg eksempelvis oplyse, at for et Bud i Ministerierne er Lønnen (Slutlønnen) fra 1914 til nu steget med 165 %, for en Kontorchef paa Slutløn med ca. 93 % og for en Minister med 75 %.

Lige Løn i alle Stillinger er man saaledes ikke naaet til; endnu faar den faglærte Arbejder mere end den ufaglærte, om end Forskellen ikke er ret stor. Princippet lige Løn i samme Stilling er heller ikke gennemført i sin Renhed, om man end for Statens Vedkommende er gaaet bort fra i samme Stilling at give forskellig Løn til Mand og Kvinde. Paa det private Arbejdsmarked bestaar denne Forskel i stort Omfang endnu; f. Eks. er det Reglen i de Overenskomster, der oprettes af Handels- og Kontormedhjælpernes Organisation, at Lønninger til kvindelige Medhjælpere er 20 % lavere end til mandlige Medhjælpere.

Sagen er dog nu særlig kommet til at staa paa, om Forsørgere skal have mere end Ikke-Forsørgere. I Statstjenesten er, som før bemærket, Dyrtidstillæget nu ca. 400 Kr. større for Forsørgere end for Ikke-Forsørgere, idet disse sidste kun faar $\frac{2}{3}$ af Tillæget.

Paa det private Arbejdsmarked har man gjort nogle Forsøg med Forsørgertillæg, f. Eks. i Bogtrykfaget. I en Overenskomst om et Dyrtidstillæg enedes man om,

at Arbejdsgiverne indbetalte Tillæget til Fagforeningen, der saa efter visse Regler udbetalte det til sine Medlemmer med forskellige Beløb, eftersom de var gifte eller ej og efter Børneantal. Paa lignende Maade har man i Farmaceutfaget et System med Alderstillæg. Apotekerne indbetaler til et Lønningskontor et vist Beløb pr. Mand, der udbetales af Kontoret med et Grundbeløb til alle og et forskelligt Antal Alderstillæg. Denne Ordning har intet specielt med Dyrtiden at gøre, men hvor man ellers har ydet Forsørgertillæg under en eller anden Form, har Dyrtiden været Motivet dertil og været det bestemmende for denne Lønningsform. Det er jo ogsaa for Statens Vedkommende i Dyrtidslovene af 1915 og følgende Aar, at man kom ind paa denne Lønningsmaade.

Skal den anvendes paa det private Lønningsmarked, hvad der jo er Ønsker fremme om, maa det vel i hvert Fald være under en lignende Form som den, Bogtrykfaget indførte. Den maa vel være saaledes, at den enkelte Arbejder koster Arbejdsgiverne det samme, hvad enten han er gift eller ugift, men at en vis Del af Lønnen gaar til et Lønningsfond, hvorfra det udbetales med forskellige Beløb til ugifte og gifte osv. En saadan Lønningsmaade vil sikkert i mange Fag støde paa betydelige Vanskeligheder, men kunde vel endelig gennemføres.

Det naturligeste og det principielt rigtige forekommer dog mig saa ubetinget at være, at der betales lige Løn i lige Stilling, at den for en Stilling fastsatte Løn betales den, der har Stillingen, hvordan saa vedkommendes personlige Forhold er. Det maa saa blive Skattevæsenets Sag at lægge Skattebyrden, der hvor

den bedst kan bæres og at lette Skattebyrden for dem, der tillige har Forsørgerbyrden at bære. Tanken om en Særbeskatning, en obligatorisk Opsparen, eller hvad man vil, for den selverhvervende Ungdom kunde der maaske ogsaa findes en praktikabel Form for. Det maa absolut være heldigere at løse denne Sag paa en Maade, der omfatter hele Befolkningen, end at gøre den til et Led af Lønningsspørgsmaalet. Naar Skatte-loven skal tages op til Revision, vilde det sikkert være ønskeligt, om de nugældende, saa at sige betydningsløse Børnefradrag i den skattepligtige Indtægt afløstes af en virkelig effektiv Lettelse i Skattebyrden for Forsørgere, og man saa lod denne Sag glide ud af Lønningsslove og Overenskomster.

Hvad er nu endelig Hovedresultaterne af disse Aars stærke Fluktuationer paa Lønningsvæsenets Omraade. — Det er Lønninger, der alle delvis bestaar af Dyrtidstillæg, hvori er udtrykt, at vi lever under et unormalt Prisniveau, og at dette Prisniveau er Forudsætningen for disse Tillægs Ydelse. Det er Lønninger, som tilsyneladende er 3 à 4 Gange saa store som Lønningerne før Krigen, men som udbetalt i Nutidens Enkronesedler, der vel nu er nærmere 35 end 40 Øre værd i gammeldags Sølvpenge, dog kun giver en Dagløn, der for Arbejderne kan anslaaes at være 10 à 20 % mere værd end Lønningerne i 1914, og som for Statens Tjenestemænd, naar alle tages under et, næppe indeholder nogen reel Forhøjelse. Men endelig er det Lønninger, der for Arbejdernes og Tjenestemændenes store Flertal nu indtjenes i 8 Timer, men før indtjentes paa en Arbejdsdag paa 9, 10 eller endnu flere Timer.

Lønpolitiken i disse sidste Aar har staaet i den stadige Prisstignings Tegn. Forhaabenlig er denne Periode nu ved at være afsluttet, og forhaabenlig glider Lønpolitiken ind i en Periode med mere rolige og stabile Forhold men dog med Bevarelse af de Forskydninger i Løn- og Arbejdsforhold, som Befolkningens Flertal vil være enig om at regne for sociale Fremskridt.